

לשונות של שמחה

פתיחה
שמחה
גילה
ששון

פתיחה

אחת התופעות מעוררות העניין בלשון הקודש היא תופעת המילים הנרדפות. כך יש 'משפחות' של מילים שבהן דבר מה בא לידי ביטוי בכמה אופנים שונים. המעמיק בחקר המילים הנרדפות יגלה את העומק הרב הטמון בלשון הקודש. כך לכל תחושה - כמו כעס, שמחה וכדומה, יש כמה ביטויים, שמבטאים בחינות שונות ורבדים שונים בה. על חשיבות חילוקי הלשונות כבר עמדו ראשונים ואחרונים. נביא כאן כמה ציטוטים נבחרים:

כתב רבינו בחיי (דברים יא, יז):

כי יש הפרש גדול בין המילות, ויש בחילוקי הלשונות ידיעה מופלאה וחכמה מפוארה, ותן אל לבך.

הכתב והקבלה (בראשית כה, כג):

כי אין זאת מתפארת הלשון שימצאו בו תיבות נרדפות משותפי הוראה מכל צד.

וביתר תקיפות רש"ר הירש (שם):

תורת ההקבלה וכפל העניין וכו' שיטת פירוש נוחה היא, אך נראה בעינינו כי אין היא הולמת גם דיבור רציני של אדם, קל וחומר שאין היא ראויה לדבר אלוקים. רק שיכורים - ואולי ילדים - ילהגו ללא מחשבה כפל עניין במלים שונות.

במאמר זה נסקור את אחת ממשפחות המילים הרחבות ביותר בהן התברכה 'לשון הקודש' - **לשונות של שמחה**.

בברכת הנישואין השביעית (כתובות ח, א) אנו מונים שישה לשונות של שמחה: "אשר ברא **ששון** ו**שמחה**, חתן וכלה, **גילה**, **רינה**, **דיצה** ו**חדוה** אהבה ואחוה, שלום ורעות".

בכמה מדרשים מונים חז"ל עשרה **לשונות של שמחה**. על ששת הלשונות

המוזכרים נוספים: צהלה, עליזה, עליצה, תפארת¹.

עקב קוצר היריעה, נבאר במאמר זה רק את לשונות השמחה השכיחים והיסודיים ביותר: **שמחה**, **גילה** ו**ששון**. נבאר את המשמעות הייחודית של כל לשון, ואת השלמות שיוצרת ההרכבה של שלושת הלשונות הללו יחד. ישנן כמה גישות בביאור ההבדלים בין לשונות השמחה, וכאן נבאר את הלשונות הללו על פי משנת הגר"א².

1 בכל המדרשים נמנים 'עשרה לשונות של שמחה', אך יש כמה שינויים קלים בין המדרשים השונים. ראה אבות דרבי נתן (נוסחא א פרק לד), שיר השירים רבה (פרשה א ד"ה נגילה ונשמחה, ועיין רד"ל ועץ יוסף שם), אוצר המדרשים (אייזנשטיין, חופת אליהו עמוד 177).

2 הגר"א (בעיקר בפירושו לתנ"ך, אך גם בחיבוריו בחכמת הנסתר) עוסק רבות בביאור הלשונות הנרדפים והחילוקים ביניהם (אם כי לא בצורה שיטתית. בספר 'איר אור' נעשה נסיון לסדר את דברי הגר"א בענייני 'שמות נרדפים' לפי ערכים מסודרים). המקורות שבהם דן הגר"א ב'לשונות של שמחה' מצוינים בגוף המאמר. קיימים מקורות היסטוריים לכך שהגר"א החשיב את נושא זה של שמות נרדפים, ובפרט בלשונות השמחה. בספר עליות אליהו (כד בהערה, מובא בספר אורות הגר"א - אורחות הגר"א לז) מובא מכתב שכתב 'זלמן מיימון' [ככל הנראה הכוונה לשלמה מיימון בן דורו של הגר"א, מחבר האוטוביוגרפיה 'חיי שלמה'] ובו הוא מספר על מעשה שאירע לו עם הגר"א. נביא כאן בקצרה את חלק המכתב הנוגע לענייננו: "הקשתי מאנשים שונים מרחיבים פה להלל מאוד איש גדול אחד, הגאון ר' אליהו מוילנא, אשר לבד מעוצם גדולו עד אין קצה בתורה בנגלה ובנסתר הוא גם חכם נפלא בכל החכמות והמדעות ... גם דקדוק לשון העברי, אשר להרבנים כמו זר נחשב, והוא ידע כל תעלומה... ונועצתי לבוא בתחבולות, שנותי את טעמי לבוא אליו בתור אדם המעלה, ולכחש לו לאמור כי אנוכי רב באיטליא... תיארו אותי גם בשם מחבר ספר על שמות נרדפים... [כאן מתאר מיימון בהרחבה את המפגש עם הגר"א, שבסופו] נסוגתי אחור ממנו לפנות לדרכי, וכמעט שעברתי... והנה קולו קורא באזני לאמור: אתה האיש אשר חברת הספר על שמות נרדפים? ושמתחי בשומעי כי טוב אני בעיניו להשתעשע איתי, השיבותי פני ואמרת לי - כן אדוני! וען ויאמר לי: באר לי ההבדל בין לשון; 'ששון' 'שמחה' 'גילה' 'רינה' 'דיצה' 'חדה' הנמצאים בתנ"ך? ואמרת לי לו כאשר עם דעתי. ענה ואמר לי: הלא שכחת לבאר 'דיצה'! אמרתי: דיצה אינו שמחה בלשון הקודש. השיב: הלא מקרא מפורש באיוב וְלִפְנֵי תְדוּחַ דְּאָבָה (איוב מא, יד)? אמרתי: בעלי הפשט יבארוהו על דרך לשון חכמים 'ד' ביה מיד'. הוסיף ואמר: הלא רבינו הגדול רש"י ז"ל פירש (שם): תדוּחַ לשון דיצה ושמחה. השיבותיו; כי רש"י לא השכיל לפרש על דרך פשוטו של מקרא. וכרגע הרגשתי כי אחזו רעדה לקול דברי, והשיב בקול עוז: הלא רבותינו הקדושים בעלי המדרש פירשו בלשון שמחה! ואמר לשון המדרש; 'עשרה לשונות של שמחה' וכו' ובתוכם 'דיצה'. והשיבותיו, גם בעלי המדרש הלא נודע כי אינם מבעלי הפשט הנכון. ופנה עורפו אלי ושב לחדרו. ואנכי הלכתי למלוני, אך טרם בואי אל מנוחתי קידמוני שני מלאכי חבלה וקראו אותי לבוא לפני פרנסי העיר ובית דין... ויעמוד זקן אחד מהם ויאמר לי אתה זה אשר חרפת וגידפת על חכמי המדרש ז"ל... וקרא לפני פתקא דבי דינא כי מחוייב אני ללקות ארבעים מדין המבזה ת"ח... ועוד לא שקטה רוחם והביאוני לפני פתח בית הכנסת, ויביאו צווארי בסוגרי ברזל האחוזים בקירות בית הכנסת לעמוד קבל עם, וממעל לראשי הדביקו נייר, רשום עליו כי זה האיש נענש על שהלעיג על דברי רבותינו הקדושים, וכל הבא להתפלל תפילת המנחה ובא ועמד, וקראו אותי פושע ישראל, ומפניי לא חשכו רוק, וכמעט מאשר ירוק ירוק בפני נעשה רקק

שמחה

נפתח כמובן בלשון העיקרית - שמחה.

שורש 'שמח' רווח מאוד בתנ"ך - מאתיים שבעים ואחת פעמים - וזו הלשון העיקרית של 'שמחה', שהרי כל הלשונות נקראו בלשון חז"ל על שמה - 'לשונות של שמחה'.

רד"ק, שנותן לכל שרשי השמחה הגדרה אחידה ולא מחלק ביניהם, נותן (בשורש 'שמח') את הגדרת הבסיס של 'שמחה':

ועל דרך ההשאלה אור צדיקים ישמח [וְגַר רְשָׁעִים יְדַעָה] (משלי יג ט), ועניינו **התוספת**. ובעניין הזה אמרו רבותינו ז"ל (סוכה ז, א) לטפח הגדול 'שוחק', ובהופכו אמרו טפח 'עצב'.

כלומר, מצינו השאלה מלשון 'שמחה' ללשון תוספת וצמיחה, ההפך מ'דעיה'. כך גם במידת האורך המכונה 'טפח' יש שתי אפשרויות מדידה; או טפח מצומצם כשהיד סגורה וקפוצה, או טפח גדול יותר כשהיד מרווחת. בלשונם של חז"ל הטפח המצומצם מכונה 'טפח עצב', בעוד שהטפח המרווח מכונה 'טפח שוחק'.

חיזוק לדבריו ניתן לראות מכך ששורש 'שמח' קרוב ל'**צמח**' (אותיות ש ו-צ מתחלפות), כך השמחה מבטאת התרחבות וצמיחה.

הגר"א (איוב ג, כב, משלי כג, כד, כד, יז, אסתר ח, טז, דברי הימים א טז, לא) מוסיף ומבאר שיסודה של השמחה הוא **התחדשות של טוב**. כך הוא מבאר את לשון הכתוב "גִּיל יָגִיל אָבִי צְדִיק וַיִּוֹלַד חָכֵם יִשְׁמַח בּוֹ" (משלי כג, כד):

ההבדל בין 'גילה' ל'שמחה' הוא כי 'גילה' בא על דבר תמידיות ו'שמחה' הוא בדבר שנתחדש. כמו: בהיוולד בן לאדם אזי בעת היוולדו ישמח אביו, ואחר כך כל ימי הבן הם גילה לאביו, וזהו שכתב יְשַׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ (תהלים צו, יא) כי בארץ לא יחודש דבר כי אין כָּל חֶדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם (קהלת א, ט), ואין בארץ אלא מאשר נתון לה, מה שאין כן בשמים יחודש תמיד.

וכן הוא מבאר את הכתוב "לְיְהוּדִים הֵיטָה אֹרְהָ וְשִׁמְחָה וְשֵׁשׁ וַיִּקְרָ" (אסתר ח, טז): כי ששון הוא אחר שמחה, כמו שאמרו בגמרא (סוכה מח, ב) שמחה הוא שהולך למצוא חפץ בשמחה, וששון הוא אחר כך בשכבר החפץ בידו, וששון בלב.

מים מהלכת כמו ירדן לפני, הלא תדע כי אין וילנא כמו ברלין, כי בוילנא המון רב, וכולם מקטנם ועד גדולם יבואו לעת התפילה... [אמנם יש המפקפקים באמינותו של סיפור זה, ראה: בן ציון כ"ץ רבנות, חסידות, השכלה, תל אביב תשי"ט, כרך שני עמ' 10].

דוגמא ליסוד זה: בשנה הראשונה למלכות חזקיה כשחידשו את עבודת בית המקדש והעליה לרגל לאחר שהיא הופסקה במשך שנים רבות, נאמר: "וַתְּהִי שְׂמֵחָה גְדוֹלָה בְּיְרוּשָׁלַם כִּי מִיָּמֵי שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֹא כָזָאת בְּיְרוּשָׁלַם" (דברי הימים ב, ל, כו). ומבאר המיוחס לרש"י (שם):

שמא עם רב יותר היו באין לרגל לירושלים בימי שלמה, אבל שמחה גדולה לא הייתה בירושלים כזאת מימות שלמה, כי ביותר שמחו על מה שאם היו כל רגל ורגל מקובצים בירושלים, לפי שלא היה להם חידוש אין להם שמחה, אבל עתה שכל ימי אחז ומלכי יהודה הרשעים לא עלו לרגל לירושלים ועתה הורשו לעלות לירושלים, שמחו שמחה גדולה.

התנועה הנפשית הראשונית היא שמחה. השמחה נובעת מתחושת התרחבות וצמיחה. מי שנמצא במצב סטטי ללא התקדמות וצמיחה לא יחוש כלל בשמחה. לכן התנאי הראשוני ליצירת תחושת השמחה הוא תוספת של דבר טוב. אך לא די בכך, הטוב המוכר והידוע לא יוצר את השמחה. רק התרחבות וצמיחה חדשים, שלא היו עד עכשיו הם היוצרים שמחה.

גילה

שורשי 'גל' כוללים בתוכם משמעויות רבות ומגוונות. המדקדק הנודע רבי שלמה פפנהיים (יריעות שלמה שורש 'גל') עומד על המכנה המשותף לכולם - יש בהם משהו 'עגול'. כך גל של אבנים שאסופים בצורה של חצי עיגול: "וַיֵּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לְקִטּוֹ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ גָל וַיֵּאָכְלוּ שָׁם עַל הַגָּל" (בראשית לא, מו). מגל - כלי בצורת חצי עיגול המשמש לקציר חיטים: "וַתִּפֹּשׂ מִגָּל בְּעֵת קְצִיר" (ירמיה נ, טז). כשה'גל' נהפך למעגל שלם יוכפל השורש, הכפילות של שורש 'גל' כשמה כן היא, הכפלה של ה'גל', חצי העיגול - גל' - מוכפל ונהפך לעיגול שלם. כך 'גליל': עַל גְּלִילֵי קֶסֶף (אסתר א, ו). או עצם הראש העגולה 'גְּלִילָת': עֹמֵר לְגְלִילָת (שמות טז, טז). וכן 'גלגל': פָּרֶשׁ וְגִלְגָל וְרֶכֶב (יחזקאל כו, י).

שורש 'גל' אינו רק ביטוי של צורה גאומטרית, כל דבר שקורה מחמת דבר אחר מוגדר כתופעה מעגלית. ה'עיגול' מבטא את התנועה הסיבובית ואת ההשפעה הנסיבית. כשדברים שונים מושפעים אחד מהשני יש בזה אלמנט מעגלי. מכאן הלשון 'בגלל', כמו: וַיִּבְרָךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְל יוֹסֵף (בראשית לט, ה), ובלשון חז"ל: "מגלגלין זכות על יד זכאי" כלומר: דבר שמחמתו - 'בגללו' - מתחולל ו'מתגלגל' דבר אחר.

הגר"א מבאר ש'גילה' היא התמידיות של השמחה. נבאר את דבריו: לאחר שהחלה התחדשות וצמיחה יש חשיבות גדולה לכך שלא תהיה השמחה 'כחלום יעוף' שמתפוגג במהירות, אלא שיהיה לה המשך וקיום. השמחה כפרץ של התחדשות

וצמיחה אינה אלא תנועה פתאומית וחזקה, ואם היא לא תתניע תהליך של התקדמות לא תהיה לה כל משמעות.

נשתמש במשל שבספר משלי: "גִּיל יְגִיל אָבִי צְדִיק וַיֻּלַּד חֶכֶם וַיִּשְׂמַח בּוֹ" - לידת הילד היא אירוע משמח ללא כל ספק, אך בזאת לא די. אם הילד לא יגדל ויתפתח נוכל רק לומר "וַיִּשְׂמַח מֵהַ זֶה עֵשָׂה" (קהלת ב, ב)³. השמחה היא נקודת פתיחה, אך ממנה והלאה צריך החידוש להמשיך, לגדול ולהתפתח.

לפי הגדרה זו ההבחנה בין 'שמחה' ל'גילה' אינה בין סוגי שמחה שונים, אלא בין שלבים שונים בהתפתחות השמחה. בעוד ש'שמחה' היא תנועה אחת פתאומית של התחדשות, דוגמת לידה של ילד, ה'גילה' שונה לגמרי - עיקר יסודה ומהותה הוא תהליך של גדילה והתפתחות - 'אירוע מתגלגל' - 'גילה'.

ששון

כל לשונות השמחה דומים במבנה שלהם - 'שמחה', 'גילה', 'דיצה', 'חדוה' וכו'. רק ה'ששון' יוצא מהכלל. למרות ששורשו (לדעת רד"ק) הוא 'שוש', הוא לא נקרא 'שישה', אלא מופיע בסימות 'ון' - 'ששון'. תופעה של תוספת 'ן' בסוף תיבה רווחת בלשון הקודש. כדי לעמוד עליה מעט נבאר תחילה בקצרה את משמעות האות 'ון'.

שמה של האות 'נו' מלשון 'נין', כמו: אִם תִּשְׁקַר לִי וַלְנִינִי וַלְנִכְדִי (בראשית כא, כג), לא נין לו ולא נכד בַּעֲמוֹ (איוב יח, יט), אָמְרוּ בְּלִבָּם נִינָם יַחַד (תהלים עד, ח). 'נין' אינו הבן של הנכד (כמו שמקובל היום לומר) אלא 'בן' כתרגומו (אונקלוס ויב"ע שם): 'בִּי וּבְבָרְךָ וּבְבָרְךָ'. אם כן מה ההבדל בין 'בן' ל'נין'? כך מגדיר זאת רש"י (ישעיה יד כב, משלי כט, כא): 'וכן כל נין שבמקרא שהנין קם תחת אביו לשלוט בנכסיו. כך מפרש גם רד"ק (ספר השרשים שרש 'נין'). לכן נדרש 'נין' (בגמרא מגילה י, ב) מלשון מלכות, ממשלה וגדולה, כמו: יָנוּן שְׂמוֹ (תהלים עב, יז). משמעות זו נשארת גם בשורש 'נון' בשפה הארמית: וַיִּדְגּוּ לְרֹב בְּקֶרֶב הָאֲרָץ (בראשית מח, טז) תרגומו: 'וכנוני ימא יסגון בגו בני אנשא על ארעא'. וכן בגמרא דג נקרא 'נונא'. הדגים מבטאים ריבוי והמשכיות. כך אנו מאחלים בראש השנה: 'שנפרה ונרבה כדגים' (מנהג זה מופיע כבר בספרי מנהגי הראשונים עיין דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תקפג).

3 וזהו יסוד דרשת חז"ל (שבת ל, ב): 'וַיִּשְׂבְּחֵתִי אֲנִי אֶת הַשְּׂמִיחָה (קהלת ח, טו) זו שמחה של מצוה, וַיִּשְׂמַח מֵהַ זֶה עֵשָׂה (קהלת ב, ב) זו שמחה שאינה של מצוה'. שמחה שאינה מביאה להתקדמות והתפתחות מעשית, כמו קיום מצוה מתוך השמחה, היא חסרת משמעות.

4 תופעה זו מצויה בכמה משפחות של 'שמות נרדפים'. כך בשמות העצב, הצער והאבל יש 'יגון', בשמות הכעס והזעם יש 'חרון', ובשמות העוני והדלות יש 'אביון'. לכל אלו יש מאפיין דומה למה שיתבאר למעלה לגבי ה'ששון'.

הרי לנו שיסודה של האות 'נו"ן' הוא המשכיות של חיים או שלטון מדור לדור ללא הפסקה⁵. כך גם בכל מקום שבו נוספת ן' בסוף מילה משמעותה המשכיות והתמדה של המושג.

המקור הראשון לזה הוא בגמרא (פסחים קח, ב):

אמר רבי יוחנן קשין מזונותיו של אדם כפליים כילודה, דאילו ביולדה כתיב בְּעֶצֶב [תִּלְדִּי בָנִים (בראשית ג, טז)], ובמזונות כתיב בְּעֶצְבוֹן [תִּאֲכַלְנָה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ (בראשית ג יז)]⁶.

נראה שאין הכוונה בלשון 'כפליים' לשיעור מסוים, אלא להגדרה הכללית של העצב. העצב של הלידה אינו תמידי, לעומת זאת, קושי הפרנסה הוא 'עצבון' אשר מלווה את האדם לאורך כל חייו.

תופעה זו של 'נ' ההתמדה' מצויה ביותר. נביא לה כמה דוגמאות מלשון הכתוב:

וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזָה לְךָ הָאוֹת כִּי אֶנְכִּי שֹׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם **תַּעֲבֹדוּן** אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה (שמות ג יב).

מבאר הכתב והקבלה (שם):

תַּעֲבֹדוּן - בנו"ן תלויה לבסוף, והוא יורה על התואר, רוצה לומר תהיו נשאים להיות עבדים לאלוקים, ואילו אמר **תַּעֲבֹדוּ** בחסרון נו"ן היה מכוונו לעשות העבודה לזמן מה... וכמו שנתקיים באמת בהר סיני בקבלת התורה להיותנו עובדי ה', ואין עבד לשני אדונים, כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים (ויקרא כה, נה) ולא עבדים לעבדים (קידושין כב, ב).

דוגמא נוספת:

וְנִתְּתִי אֶת חַן הָעָם הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי **תִּלְכּוּן** לֹא תִלְכוּ רִיקָם (שמות ג, כא).

מבאר הכתב והקבלה (שם):

תרגם יונתן בן עוזיאל: וְהָיָה אֲרוֹם תִּהְיוּן מִן תִּמְנוֹן פְּרוֹיָקִין לֹא תִהְיוּן רִיקָיִין, תוספות דבריו [שהוסיף על הכתוב **תִּלְכּוּן** - מִן תִּמְנוֹן פְּרוֹיָקִין, מכאן לחופשי] כלולים בנו"ן התלוי בסוף התיבה, שהוא כמו תואר הקבוע במתואר, וטעמו הליכה מהם לעולם ואין בה חזרה.

5 אולי זהו הביאור במדרש אותיות דרבי עקיבא, שם נדרשת האות נ' על הנשמה, שכן קיומה של הנשמה תמידי, ואינו מסתיים לאחר זמן.

6 דרשה דומה לזה מצינו גם בגמרא (סנהדרין קה, א): "אמר רבי יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר: וַיִּלֶךְ שָׁפִי (במדבר כג, ג), שמשון בשתי רגליו שנאמר: שָׁפִיפוּ עָלַי אֲרֻחַ הַנְּשִׁיךְ עֲקֹבֵי סוּס (בראשית מט, יז). אך שם יש גם כפילות של האות פ', וייתכן שהיא המכפילה."

הגר"א משתמש אף הוא ביסוד זה (סידור אשי ישראל, פירוש שיח יצחק, על תפילת יום הכיפורים):

אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון - עניין שינוי הלשון, שמתחילה אמר סלחן ומחלן, ואח"כ אמר אין לנו מוחל וסולח... 'סלחן' היינו בתמידות, עיין רמב"ם שכתב כן על 'ולא הביישן למד' ולא אמר 'אין בוש פנים למד', כי מאמר 'ביישן' מורה כי מידתו התמידית כן היא ולא על פי מקרה. וכן אמרו (ב"מ לג, א) 'רובץ ולא רבצן', ופירש רש"י: 'רובץ - מקרה הוא לו שרובץ תחת משאו בפעם הזאת. ולא רבצן - הרגיל בכך'. זהו: כי אתה סלחן לישראל, לא סולח בדרך מקרה - רק סלחן בתמידות.

שימוש מקורי ביסוד זה עושה הרב ראובן מרגליות (הקדמת מרגליות הים למסכת סנהדרין). בגמרא (עירובין נה, א) נאמר: רבי יוחנן אמר... וְלֹא מֵעֶבֶר לָיִם הוּא (דברים ל, יג) לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרנים. רבי אברהם דנציגר בעל 'חיי אדם' מספר (בהקדמתו לספרו 'חכמת אדם') שיש שטענו כנגדו מגמרא זו:

והנה ידעתי כי יתלחשו עלי ויאמרו 'הגם שאול בנביאים?', הלא זה האיש ידענו בו שהיה מסוחר ארץ פרנקפורט ולייפסיג יותר מט"ו שנים, ותורתו אימת נעשית, והתורה העידה (עירובין נה, א) 'לא מעבר לים הוא - שאינה מצויה לא בתגרנין ולא בסחרנין'!

כדי לדחות את טענת המלעיזים עליו הוא מדגיש שלא חיפש מעולם לצבור עושר וממון, והקפיד תמיד לקבוע עיתים לתורה. אך לכאורה הטענה עדיין בעינה עומדת, הרי העידה תורה שהיא לא תימצא בסחרנים! על טענה זו הוא עונה שיש הבדל בין סוחרים שעיקר מעינם ומרצם נתונים כל העת למסחר, לבין מי שעוסק במסחר למחייתו אך הוא לא משקיע בזה את כל כולו בתמידות. סוחר כזה יכול לזכות לכתרה של תורה. על זה מוסיף הרב מרגליות שהדברים מדויקים בדברי חז"ל, שקבעו כי לא תימצא התורה ב'סחרנים'. מהו ההבדל בין 'סוחר' ל'סחרן'? סוחר הוא מי שעוסק במסחר למחייתו בהתאם לצורכו, לעומת זאת, ה'סחרן' עוסק במסחר בתמידות וללא הפסקה עד שהמסחר הוא כל הוויתו. גם אם הוא אינו זקוק לממון הוא ימשיך לסחור, שהרי הוא אינו 'סוחר' בעלמא - אלא 'סחרן'. אדם כזה לא מצויה בו תורה. אבל ה'סוחר', שאמנם עוסק במסחר אך אינו 'סחרן', ודאי יכול לזכות לכתרה של תורה.

לאחר שביארנו את משמעות האות 'נו"ן' ואת משמעות 'נ' ההתמדה' כתוספת בסוף תיבה⁷, נבאר מהו 'ששון'.

7 נציין כי יש משמעות שונה לכאורה של סיומת 'ון' המבוארת בדברי המדקדקים, ויש לה מקור גם בדברי חז"ל. כך מבאר רד"ק (ספר השרשים שרש 'איש', תהלים יז, ח) בשם אביו ש'אישון'

נפתח בלשונו של הגר"א (איוב ג, כא):

ששון - יתכן בהיות הדבר עומד **על גמר טובו ושלמות פעולתו**, כמאמר (תפילת שחרית של שבת) 'שמחים בצאתם וששים בבואם', רוצה לומר ישמחו כאשר יצאו להאיר על הארץ, וששים בבואם היינו בהיות השמש כבר במערב אז ישישו על גמר פעולתם הטוב.

ניתן לראות את יסוד זה בגמרא (מגילה טז, ב):

ששון זו מילה, וכן הוא אומר **שֵׁשׁ אֶנְכִי עַל אֲמֶרְתָּךְ** (תהלים קיט, קסב).

וכן מפרש רש"י (תהלים שם, ומקורו בגמרא מנחות מג, ב):

שהיה דוד בבית המרחץ, וראה עצמו בלא ציצית ובלא תפילין ובלא תורה, אמר 'אוי לי שאני ערום מכל מצוות!' כיון שנסתכל במילה שמח, ואמר בצאתו (מבית המרחץ): **שֵׁשׁ אֶנְכִי עַל אֲמֶרְתָּךְ**.

מהי ההגדרה של אדם שגופו נימול? אין כאן התחדשות, ברית המילה נערכה לפני שנים רבות. אין כאן תהליך שמתחולל, זהו מצב סטטי. אך יש כאן דבר אחר: חותם מוחלט וקבוע שאינו ניתן לשינוי, תוספת או גרעון, זהו '**ששון**'.

לכן הששון בא בתוספת של 'ון' להורות על ההתמדה והקביעות. אין כאן פרץ של שמחה, צמיחה והתחדשות, גם לא התפתחות והתגלגלות. יש כאן קנין חלוט. התפקיד של השמחה והגילה הוא להגיע אל התכלית הסופית. מי שהכל אצלו 'עורבא פרח' מה הועילו מעשיו? השמחה והגילה יתפוגגו במרוצת הזמן, ומכל פרץ השמחה והתגלגלות הגילה לא יישאר מאומה. אך אם השמחה והגילה יביאוהו אל הששון, יש לו קנין בדבר, והוא נהפך לחלק בלתי נפרד מהויותו. זהו ששון.

הרי לנו העושר הנפלא של 'לשון הקודש'. שלושת לשונות השמחה אינן 'כפל הדבר במילים שונות', ואף לא שלושה סגנונות או דרגות של שמחה. שלושת הלשונות הללו יוצרים יחד מבנה מסודר של תהליך יצירת וקניית ה'שמחה'. החל מהפרץ והצמיחה הראשוניים, עבור בהתפתחות והתגלגלות, וכלה בקניין התמידי. כך מגיעה השמחה אל מחוז חפצה, כשהטוב והחדש נהפך לחלק מההווייה.

פירושו: "לפי שנראית בו צורת איש, והוא"ו והנו"ן להקטין, לפי שהצורה היא קטנה". מקור לזה מביא רד"ק מכך שכל יו"ט נקרא בתורה 'שִׁבְתוֹן' ולשיטתו הטעם לזה הוא כיון שביו"ט יש פחות שביתה משבת שכן הוא מותר במלאכת אוכל נפש. הרי לנו סתירה לכאורה בין דרשות חז"ל ומשמעות סיומת ן' כפי שמובאת למעלה, לבין דברי רד"ק ומקורו מ'שִׁבְתוֹן'. על שאלה זו עמדו כמה וכמה פרשנים, ראה משמרות כהונה ורש"ש (פסחים קיח, א), ליישוב הסתירה עיין גם מלבי"ם (ויקרא פרשת אחרי מות סוף אות עג, ופרשת אמור אות קסד), ובסגנון שונה בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ד סימן יד).